

การมีส่วนร่วมของประชารัฐในการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย: กรณีศึกษาเมืองสมุนไพรต้นแบบ จังหวัดปราจีนบุรี

Public Participation in Production of Safe Agricultural Products: Case study of the Herbal City, Prachinburi

สุจิตา โอภาสี¹ และ กนก พานทอง^{2*}
Suthita Obhas¹ and Kanok Phanthong^{2*}

ได้รับบทความ: 2 มี.ค. 2564

ได้รับบทความแก้ไข: 6 พ.ค. 2564

ยอมรับตีพิมพ์: 22 พ.ค. 2564

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชารัฐและสภาพการณ์แปรเปลี่ยนในการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย ในพื้นที่เมืองสมุนไพรต้นแบบ จังหวัดปราจีนบุรี โดยศึกษาในภาคประชาชน ภาครัฐบาล และภาคเอกชน กลุ่มตัวอย่างได้จากการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจงรวมทั้งสิ้น 11 คน จากเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการสนับสนุนปัจจัยการผลิตเมืองสมุนไพร จำนวน 8 คน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดโครงการสนับสนุนปัจจัยการผลิตเมืองสมุนไพรทั้งภาครัฐและเอกชนจำนวน 3 คน ระยะเวลาในการศึกษาทั้งสิ้น 4 เดือน ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2562 โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกร่วมกับแบบบันทึกการสังเกต เพื่อรวบรวมข้อมูลการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยในกลุ่มเกษตรกรที่มีการแปรรูปรูปแบบการผลิตสินค้าเกษตร ผลการศึกษาพบว่า การผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยของพื้นที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของประชารัฐเริ่มต้นจากการให้ความรู้และสร้างความตระหนักรู้เพื่อใช้ในการตัดสินใจ การรวมกลุ่มลงมือปฏิบัติ การรับผลประโยชน์ร่วมกันเป็นกลุ่มก้อน และการประเมินผลของการดำเนินการร่วมกัน โดยภาครัฐเป็นผู้นำกระบวนการเริ่มต้น กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มอย่างต่อเนื่อง ภาคเอกชนเข้าร่วมให้ข้อมูลสนับสนุน สิ่งที่เกษตรกรต้องการ จากนั้นค่อยปรับให้แกนนำเกษตรกรเป็นผู้นำกระบวนการ เพื่อความยั่งยืนและต่อเนื่องในกลุ่มเกษตรกร โดยมีภาครัฐและเอกชนเป็นผู้มีส่วนร่วม

คำสำคัญ : เกษตรปลอดภัย เมืองสมุนไพร การแปรรูป การมีส่วนร่วมของประชารัฐ

¹วิทยาลัยการแพทย์แผนไทยอภัยภูเบศร สถาบันพระบรมราชชนก ปราจีนบุรี 25230

¹ Abhaibhubejhr College of Traditional Medicine, Praboromarajchanok Institute, Prachinburi, 25230

²วิทยาลัยวิทยาการวิจัยและวิทยาการปัญญา มหาวิทยาลัยบูรพา ชลบุรี 20131

² College of Research Methodology and Cognitive Science, Burapha University, Chonburi, 20131

* ผู้พิมพ์ประสานงาน (Corresponding author) e-mail: Kanok1459@gmail.com

ABSTRACT

This study examined the public participation in production of safe agricultural products in Prachinburi Province. The samples were collected by purposive sampling. There were 11 participants, consisting of 8 farmers, and 3 persons involved in organizing a project to support the production of herbs. The total duration of the study was 4 months, from February to May 2019, using in-depth interviews and an observation form to collect data on the production of safe agricultural products. It was found that success in the production of safe agricultural products was a result of participation of farmers, public sector and private sector. The participation of all sectors involved educating and raising awareness of decision-making, forming action groups, sharing benefits, and evaluating the process. The public sector led the initial process and encouraged a continuous aggregation of farmers. The private sector participated by providing information and fulfilling the needs of farmers. The core farmers then became the leaders of the process in the sustainability of the production of safe agricultural products with participation from the government and private sectors.

Keywords: Safe agricultural; Herbal city; Transformation; Public participation

บทนำ

ประเทศไทยมีการทำเกษตรกรรมอย่างช้านาน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในกระบวนการผลิตพืชพันธุ์อาหารสำหรับบริโภค รวมถึงการนำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่น เช่น ทางการปศุสัตว์ ทางการรักษาโรค หลังจากมีความต้องการผลผลิตเพิ่มมากขึ้น การเข้ามาของเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมการเกษตรจึงเป็นสิ่งที่ถูกนำมาใช้ ทำให้รูปแบบการเกษตรเปลี่ยนไปโดยมีเป้าหมายในการส่งออก จึงมีการนำสารสังเคราะห์ต่างๆ เข้ามาเพื่อเพิ่มศักยภาพในการผลิต ทำให้ประเทศมีความเจริญทางเศรษฐกิจที่ดี ในทางกลับกันการพัฒนาการเกษตรในรูปแบบดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในอีกมุมมองหนึ่ง จากการนำเข้าปุ๋ยและสารกำจัดศัตรูพืชที่มีราคาสูง การสูญเสียสภาพความสมดุลของธาตุอาหารในดินที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโตของพืช การทำลายแหล่งอาหารธรรมชาติ รวมถึงผู้ผลิตยังมีโอกาสได้รับสารเคมีเข้าสู่ร่างกายทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมถึงส่งผลกระทบต่อผู้บริโภคเป็นการเพิ่มภาระให้กับภาครัฐในการกลับมาดูแลผลกระทบที่เกิดต่อสภาพแวดล้อมและประชาชนซึ่งมีแนวโน้มที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ[1]

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) ที่เน้นการพัฒนากิจการการผลิตภาคการเกษตรให้เข้มแข็งและยั่งยืนแนวทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหาและลดภาระที่เกิดขึ้นจากการใช้สารเคมีและสามารถพัฒนาให้เกิดการเกษตรแบบยั่งยืนได้ คือ การทำเกษตรอินทรีย์[2] ซึ่งจะนำไปสู่การผลิตภาคเกษตรที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมรวมถึงสุขภาพของประชาชนในปี 2560 รัฐบาลได้เล็งเห็นถึงความสามารถของจังหวัดปราจีนบุรีในการเป็น 1 ใน 4 จังหวัดนำร่องในการพัฒนาเมืองสมุนไพรของประเทศไทย (Herbal City) ซึ่งเป็นไปตามแผนแม่บทว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2564 เพื่อการขับเคลื่อนสมุนไพรไทยอย่างยั่งยืน โดยมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาสมุนไพรอย่างครบวงจรตั้งแต่ต้นทางกลางทางและปลายทางครอบคลุมทั้งการปลูกการแปรรูปและการสร้างผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

บทความวิจัย (Research Article)

วารสารวิชาการสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตร

ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 • มกราคม – มิถุนายน 2564

หลากหลายเกิดการพัฒนามูลค่าทางเศรษฐกิจและสร้างการเติบโตของชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งอาศัยการทำงานร่วมกันขององค์กรที่เกี่ยวข้องในกลไกประชารัฐร่วมกันขับเคลื่อนเป็นสำคัญ[3]

เป้าหมายแรกในการทำงานสำหรับการพัฒนาคุณภาพวัตถุดิบสมุนไพร คือ การสร้างภาคีเครือข่ายโดยหาแนวร่วมกลุ่มเกษตรกรและความร่วมมือระหว่างหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ในการอบรมให้ความรู้ด้านมาตรฐานการปลูก การแปรรูปการลดการใช้สารเคมีและส่งเสริมการปลูกทดแทนมุ่งสู่การพัฒนาการเกษตรมาตรฐาน GAP ในพื้นที่ และเป้าหมายถัดมา คือ การส่งเสริมเกษตรกรให้ปลูกสมุนไพรอินทรีย์ซึ่งในระยะที่ผ่านมาจังหวัดปราจีนบุรีได้มีการจัดโครงการเพื่อสนับสนุนปัจจัยการผลิตเมืองสมุนไพร มีการสร้างภาคีเครือข่ายและส่งเสริมให้เกิดการปลูกสมุนไพรอินทรีย์ ซึ่งเป็นการปรับพื้นที่การเกษตรแบบทั่วไปเป็นการเกษตรปลอดภัยและการเกษตรอินทรีย์ในที่สุด โดยดำเนินการในพื้นที่ตำบลบุพราหมณ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี จากความร่วมมือของประชาชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นการพัฒนาโอกาสในกระบวนการขับเคลื่อนทางสังคมจากการสร้างภาคีเครือข่าย ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและมีอิทธิพลในการพัฒนาและในการแบ่งสรรผลกันอย่างเท่าเทียม เพื่อประโยชน์ของสังคมเป็นหลัก[4]

จากความสำคัญข้างต้นผู้วิจัยจึงเล็งเห็นประเด็นสำคัญในความร่วมมือของประชารัฐในการเปลี่ยนพื้นที่จากการเกษตรทั่วไปเป็นการเกษตรแบบปลอดภัยจนถึงเกษตรแบบอินทรีย์ โดยศึกษาการมีส่วนร่วมของประชารัฐในการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย และสภาพการแปรเปลี่ยนในการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยในพื้นที่เริ่มต้นใหม่

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชารัฐและศึกษาสภาพการณ์แปรเปลี่ยนในการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยของเมืองสมุนไพรต้นแบบ จังหวัดปราจีนบุรี

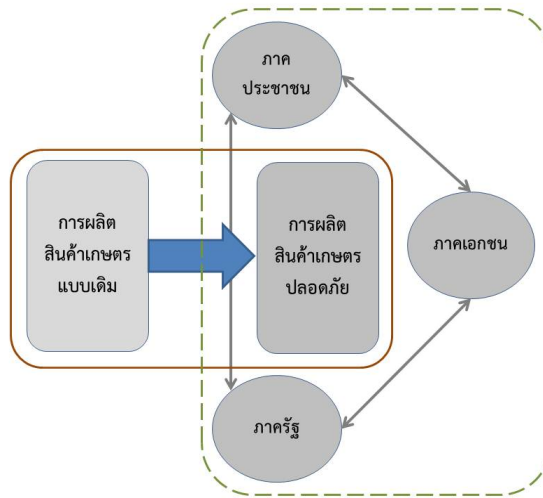
ขอบเขตงานวิจัย

งานวิจัยนี้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชารัฐในการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยและสภาพการณ์แปรเปลี่ยนในการผลิตสินค้าเกษตรทั่วไปเป็นสินค้าเกษตรปลอดภัยหรือเกษตรอินทรีย์ โดยศึกษาในภาคประชาชน ภาครัฐบาล และภาคเอกชน ในพื้นที่เมืองสมุนไพรต้นแบบ จังหวัดปราจีนบุรี

ประชากรที่ใช้ศึกษา คือ กลุ่มเกษตรกรที่ได้เข้าร่วมโครงการสนับสนุนปัจจัยการผลิตเมืองสมุนไพร โดยเป็นเกษตรกรที่มีการเปลี่ยนรูปแบบการผลิตสินค้าเกษตรทั่วไปเป็นสินค้าเกษตรปลอดภัยหรือเกษตรอินทรีย์จำนวน 50 คน ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงจำนวน 8 คน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดโครงการสนับสนุนปัจจัยการผลิตเมืองสมุนไพรทั้งภาครัฐและเอกชนจำนวน 3 คน

ระยะเวลาในการศึกษาทั้งสิ้น 4 เดือน ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2562 โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกร่วมกับการบันทึกเสียงเพื่อรวบรวมข้อมูลนอกจากนี้ยังใช้วิธีการสังเกตร่วมกับการถ่ายภาพพื้นที่การผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยในกลุ่มเกษตรกรที่มีการแปรเปลี่ยนรูปแบบการผลิตสินค้าเกษตร

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดเชิงระบบในการแปรรูปรูปแบบการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย ผ่านการมีส่วนร่วมของประชารัฐ ซึ่งประกอบด้วย การร่วมมือกันของภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนในพื้นที่เมืองสมุนไพรต้นแบบ จังหวัดปราจีนบุรี

นิยามศัพท์เฉพาะ

การมีส่วนร่วมของประชารัฐหมายถึง การร่วมมือกันของภาครัฐ(ที่มีหน้าที่หลักด้านการศึกษา) ภาคเอกชนและภาคประชาชนรวมทั้งภาคส่วนย่อยอื่นๆในการขับเคลื่อนพื้นที่อย่างสร้างสรรค์ และนำไปสู่การพัฒนาตนเองได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

สินค้าเกษตรปลอดภัย หมายถึง ผลผลิตทางการเกษตรที่ได้จากการทำการเกษตรที่ไม่ก่อให้เกิดสารพิษตกค้างในผลผลิต ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้รวมการเกษตรใน 2 รูปแบบ ได้แก่ การทำการเกษตรปลอดภัย และการทำการเกษตรอินทรีย์

การแปรรูปเป็นการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย หมายถึง การปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตสินค้าทางการเกษตร จากการผลิตสินค้าเกษตรทั่วไปเป็นการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้คู่ความร่วมมือในการสนับสนุนการเปลี่ยนรูปแบบจากการผลิตสินค้าเกษตรเคมีเป็นสินค้าเกษตรปลอดภัย
2. ประชาชนมีความรู้และความเข้าใจในแนวทางการแปรรูปการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย
3. ได้แนวทางการส่งเสริมการปลูกทดแทนมุ่งสู่การพัฒนาการเกษตรมาตรฐาน GAP ในพื้นที่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ[5] ศึกษาเฉพาะกรณีแบบเจาะลึก ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตพื้นที่การเกษตรของเกษตรกรที่ผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย พื้นที่ตำบลบุพราหมณ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี

1. กลุ่มตัวอย่าง

ประชากรเป็นเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสนับสนุนปัจจัยการผลิตเมืองสมุนไพร จำนวน 50 คน โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ซึ่งเป็นเกษตรกรที่สามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตสินค้าเกษตรทั่วไปเป็นการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยได้จำนวน 8 คน เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยในพื้นที่จำนวน 2 คน และเจ้าหน้าที่ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยในพื้นที่จำนวน 1 คนรวมกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 11 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) สำหรับเกษตรกรที่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตสินค้าจากเกษตรทั่วไปเป็นเกษตรปลอดภัย เจ้าหน้าที่ภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยในพื้นที่ซึ่งข้อคำถามประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ สภาพการเปลี่ยนแปลงของการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยและการมีส่วนร่วมของภาครัฐในการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยและแบบบันทึกการสังเกตพื้นที่การเกษตร โดยเนื้อหาผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน

3. ขั้นตอนและวิธีการศึกษา

3.1 ทบทวนวรรณกรรม และข้อมูลเกี่ยวกับคำถามการวิจัย เป้าหมายของการวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัยและกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.2 ออกแบบวิธีการเก็บข้อมูลโดยออกแบบบทสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสังเกต ผ่านการทบทวนทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนก่อนนำไปเก็บข้อมูล

3.3 ลงพื้นที่ แจ้งวัตถุประสงค์แก่กลุ่มตัวอย่างและทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ร่วมกับการบันทึกข้อมูลและการบันทึกเสียง การสังเกตพื้นที่การเกษตรร่วมกับการบันทึกข้อมูลและการถ่ายภาพ

4. การตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ดำเนินการโดยการนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาจัดหมวดหมู่ แยกประเด็นและวิเคราะห์เนื้อหา ในประเด็นของการปรับเปลี่ยน การมีส่วนร่วมของภาครัฐ และการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยร่วมกับการพิจารณาความสอดคล้องกับสถานการณ์พื้นที่และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาข้อสรุปและเรียบเรียงผลการวิเคราะห์ข้อมูลและรายงานผลการศึกษารูปแบบการบรรยายและตรวจสอบโดยใช้การสังเกตพื้นที่การเกษตร

บทความวิจัย (Research Article)

วารสารวิชาการสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตร

ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 • มกราคม – มิถุนายน 2564

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป โดยข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์เป็นข้อมูลแบบบรรยาย (Descriptive) ที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และจดบันทึกไว้ 2) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยายด้วยการนับจำนวนข้อมูลเทียบกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีการจัดหมวดหมู่ แยกประเด็น และการหาข้อสรุปเกี่ยวกับลักษณะของข้อมูล นำมาตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ด้วยการนำข้อมูลมาหาความสอดคล้องระหว่างผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 ฝ่าย ร่วมกับการสังเกตพื้นที่และนำกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลอ่านอีกครั้ง

5. จริยธรรมการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ได้ให้ความสำคัญต่อจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ เพื่อปกป้องสิทธิของผู้เข้าร่วมวิจัย โดยผู้วิจัยได้ยื่นขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ของวิทยาลัยวิทยาการวิจัยและวิทยาการปัญญามหาวิทยาลัยบูรพา (รหัส 018/2562) โดยผู้เข้าร่วมในการวิจัยครั้งนี้จะเป็นไปด้วยความสมัครใจและข้อมูลที่ได้จะถือเป็นความลับและไม่เปิดเผยเป็นรายบุคคล โดยจะนำเสนอภาพรวมทางวิชาการเท่านั้น

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก โดยผู้วิจัยได้กำหนดตัวอย่างสำหรับการแสดงผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

เกษตรกร ก., ข., ค., ง., จ., ฉ. และ ณ.	แทน	กลุ่มตัวอย่างเกษตรกร
เจ้าหน้าที่ ว. และ ส.	แทน	เจ้าหน้าที่ของภาครัฐ
เจ้าหน้าที่ ภ.	แทน	เจ้าหน้าที่ภาคเอกชน

สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ข้อมูลเบื้องต้นกลุ่มตัวอย่าง

เกษตรกรส่วนมากมีเงินทุนการเกษตรจากเงินตนเอง เนื่องจากพื้นที่การเกษตรส่วนใหญ่เป็นพื้นที่มรดกตกทอด มีการทำการเกษตรมาตั้งแต่รุ่นก่อนหน้า โดยผลผลิตหลักทางการเกษตร มักเป็นข้าวเปลือกและพืชผักต่างๆ โดยข้าวจะแบ่งส่วนจำหน่ายออกและเก็บไว้ใช้ในครัวเรือน ส่วนพืชผักต่างๆ จะไว้ในครัวเรือน หากเหลือใช้จึงนำออกขายตามตลาดนัดทั่วไปในแต่ละปีเกษตรกรมีรายได้จากการทำการเกษตรประมาณ 58,000 - 80,000 บาท ซึ่งเป็นรายได้จากการเกษตรเป็นหลักและมีบางส่วนทำอาชีพอื่นเสริม เช่น รับจ้างทั่วไป ซึ่งเป็นการทำงานที่นอกเหนือจากฤดูกาลปลูกและเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร ค่าใช้จ่ายในการผลิตสินค้าเกษตรที่ใช้มากที่สุด ส่วนมากเป็นปุ๋ยเคมี รองลงมาคือ ยาฆ่าแมลง และ อุปกรณ์การเกษตรตามลำดับและจากข้อมูลที่ได้รับ เกษตรกรไม่สามารถระบุการเป็นสมาชิกของสถาบันการเกษตรกลุ่มใดได้ เพียงแต่บอกเล่าถึงมีการนำข้อมูลมาพูดคุยแลกเปลี่ยนกันตามการพบปะในกิจกรรมต่างๆ ที่ทางหน่วยงานในพื้นที่จัดขึ้น

2. ความรู้เกี่ยวกับการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยของเกษตรกร

จากการสัมภาษณ์ พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างสามารถแยกความแตกต่างของ เกษตรทั่วไป (เกษตรกรเคมี) เกษตรปลอดภัย เกษตรอินทรีย์ ออกจากกันได้ “...เกษตรกรเคมี ก็คือใช้เคมีแหละ, เกษตรปลอดภัย ใช้เคมีเหมือนกัน แต่เก็บในช่วงปลอดภัย, เกษตรอินทรีย์ ก็ไม่ใช่เคมีเลย...” อย่างไรก็ตามความมุ่งหมายสุดท้ายของการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยที่เกษตรกรต้องการ คือการผลิตสินค้าที่ปลอดภัยในทุก

กระบวนการ หรือก็คือ การผลิตสินค้าในระบบเกษตรอินทรีย์ “...ก็อยากทำอินทรีย์นั่นแหละ แต่ยังไม่ถึงตอนนี้ก็ค่อยปรับไป...”

เกษตรกรมีการนำความรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยมาใช้ประโยชน์ข้อมูลจาก เกษตรกร ค. “...เคยเข้าร่วม ประมาณ 3-6 ครั้งก็เป็นพวกที่โครงการพาไปดูนี้แหละ เขาพาไปหลายทีนะ ดิอยู่...” โดยสิ่งที่ได้นำไปใช้ส่วนมากเป็นสิ่งที่เกษตรกรสามารถทำเองได้ง่าย มีอุปกรณ์ในครัวเรือนไม่ต้องหาอุปกรณ์มาก “...ก็ได้หลายอย่างนะพวกนี้ล้มคว้นไม้, การเลี้ยงไส้เดือน บางอันก็เอาไปใช้ บางอันก็ไม่ได้ใช้ ไม่ได้ทำ หาอุปกรณ์ไม่ได้...” เกษตรกร ฉ.กล่าวว่า “...คนเอากลับมาทำก็มี เราไม่ได้ทำ อันยากๆ ก็ไม่มีเวลาเตรียม...” ในเกษตรกรบางรายมีการนำความรู้ไปใช้อย่างครบถ้วน “...ที่เอาไปทำหมดแหละ อันไหนเขาสอนมา...” คำสัมภาษณ์จากเกษตรกร จ.

3. สภาพการณ์แปรเปลี่ยนการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย

จากการสัมภาษณ์พบว่า สภาพการณ์แปรเปลี่ยนการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยของเกษตรกร มีการแปรเปลี่ยนจากรูปแบบการผลิตสินค้าเกษตรแบบทั่วไปเป็นรูปแบบเกษตรปลอดภัย จากการตัดสินใจของเกษตรกรเองเนื่องจากประสบปัญหาจากการทำเกษตรแบบทั่วไป และการกระตุ้นของหน่วยงานทั้งภาครัฐ และการส่งเสริมจากภาคเอกชนสามารถสรุปได้ดังนี้

3.1 ด้านการเปลี่ยนแปลงของสภาพพื้นที่การเกษตร จากความเสียหายของสภาพแวดล้อมบริเวณพื้นที่การเกษตรและผลผลิตที่ได้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตสินค้าทั่วไปเป็นเกษตรปลอดภัย ดังที่เกษตรกร ฉ. กล่าวว่า “...ตอนทำเคมี ดินมันเสียมาก ต้นไม้โตก็รอบก็ไม่งาม ไม่สมบูรณ์ แต่พอเริ่มมาทำอินทรีย์ ต้นไม้ก็งามขึ้น ไม่เคยมีลูกก็มีลูก มันดีต่อใจ...” ฉ. “...มีต้นไม้ ผักเกิดขึ้นเอง บางต้นก็เกิดขึ้นง่าย...”

3.2 ด้านสุขภาพร่างกายของตนเอง ครอบครัว เพื่อนบ้านและผู้บริโภค ทำให้เกิดการตัดสินใจเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเกษตร ดังเกษตรกร ข. กล่าวว่า “...ที่เปลี่ยนเพราะว่าตอนที่มีการตรวจเลือด แล้วผลเลือดครั้งแรกที่ได้มันเสี่ยง เลยเป็นกังวล เลยหันมาปลูกแบบอินทรีย์ กินเอง ก็ดูสุขภาพดีขึ้น แต่ยังไม่ได้ตรวจเลือดอีกรอบนะ...” และเกษตรกร ข. กล่าวถึงเพื่อนบ้านและผู้บริโภคไว้ว่า “...พอเห็นผลเลือดของตัวเองก็เป็นห่วง คนที่กินผักที่ซื้อตามตลาดเข้าไป เราปลูกเองกินเองล้างเอง ยังอันตรายเลย...” เกษตรกร ข. กล่าวหลังจากทราบผลเลือดที่ตรวจพบว่ามีความเสี่ยง

3.3 ด้านค่าใช้จ่ายเกษตรกร ข. กล่าวว่า “...ก็ทำบางส่วน ไรไหนใช้เคมีเยอะก็มีลดลงบ้าง บางไรที่ไม่ใช้เคมีเลย ก็ประหยัดดี...” และเกษตรกร ก. กล่าวถึงการทำเกษตรปลอดภัยซึ่งเป็นการทำเกษตรครัวเรือน “...เจ้าของทำกันเอง เลยทำได้ง่ายกว่าคนอื่น ๆ ยังคุ้มกันได้...”

3.4 ด้านบทบาทของภาครัฐและภาคเอกชน เกษตรกรมองว่าภาครัฐมีบทบาทการกระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มเกษตรกร มีการพบปะแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน “...กลุ่มนี้แหละนัดต่อเนื่อง บ่อยๆ เข้าก็เห็นคนเปลี่ยน มีคนเอามาเล่าให้ฟัง ก็ลองดู เออมันก็ดีนะ เขาก็ช่วยเราอันที่ทำได้...” เกษตรกร ง. กล่าว นอกจากนั้นยังมีผู้ที่กล่าวถึงการสนับสนุนทางภาคเอกชน ดังเกษตรกร ข. กล่าวว่า “...เขาก็เข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับอินทรีย์ บอกว่าเปลี่ยนแล้วดียังไง มีขั้นตอนยังงี้กว่าจะถึงอินทรีย์ได้ บอกละเอียดเลย ไร่เราก็ดูว่าทำแล้วของน่าจะขายได้ราคาดี...”

จากคำบอกเล่าของเกษตรกร หลังจากมีการเปลี่ยนรูปแบบการผลิตสินค้าเกษตรเคมีเป็นเกษตรปลอดภัยแล้วมีการเปลี่ยนแปลงที่นาพึงพอใจหลายเรื่อง เช่น การตระหนักรู้ของ เกษตรกร ข. ที่ให้ข้อมูลว่า “...ตอนนี้ก็ได้เดือนเยอะขึ้น มีแมลงเยอะ แต่ก็ยังไม่ยอมฉีดยา คิดว่ามันคงอุดมสมบูรณ์ขึ้น คงต้องหาวิธีจัดการมันต่อไปแบบเราปลอดภัย...” เกษตรกร ง. “...คนในครอบครัวก็สุขภาพดี รอบบ้านไม่ใช้สารเคมี สัตว์ที่เลี้ยงรอบบ้านก็ปลอดภัย เราก็กินสัตว์ที่ปลอดภัย เพราะไก่ก็กินผักกินเศษอาหารรอบ ๆ บ้าน..” การปรับตัวของเกษตรกร ค. ที่ให้ข้อมูลว่า “...ผลไม่ไม่ได้กินเลย (หัวเราะ) แมลงกินหมด ต้องรีบเก็บก่อนมันมา...” รวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของพื้นที่ที่เกษตรกร ข. ดูแล “...แต่ก่อนดินไม่ดี ตอนนี้อุดชื้นนะ...”

จากมุมมองของเจ้าหน้าที่ภาครัฐและเอกชน พบว่าการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยในชุมชนตำบลบุพราหมณ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรีในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีเจ้าหน้าที่ ภ. ผู้มีส่วนร่วมในภาคเอกชน ให้ข้อมูลว่า “...เกษตรกรก็หันมาสนใจการทำเกษตรอินทรีย์มากขึ้น ดูตระหนักรู้มากขึ้น แต่จะให้เห็นผลเลย ต้องดูตอนสิ้นสุดกระบวนการทั้งหมด...” ซึ่งพื้นที่ที่มีการขยายตัวเพิ่มจากเดิม คือ อยู่ในช่วงระยะการปรับเปลี่ยนแปลงเกษตรเพื่อรองรับการปลูกแบบเกษตรอินทรีย์ นอกจากนั้นในมุมมองของเจ้าหน้าที่ภาครัฐมองว่า “...เราเป็นแค่ตัวกระตุ้นให้เขามารวมกลุ่มกัน ก็เริ่มเป็นกลุ่มเป็นก้อน ได้รู้จักกันมากขึ้น ที่นี้จะทำกิจกรรมอะไรก็ง่าย...” เจ้าหน้าที่ ว. ให้ข้อมูล

จากการสังเกตพื้นที่การเกษตรพบว่า เกษตรกรมีการเตรียมความพร้อมในการปรับเปลี่ยนพื้นที่การเกษตร บางรายลงมือปฏิบัติในพื้นที่ขนาดเล็กก่อน เช่น พื้นที่รอบบ้าน ซึ่งเน้นการปลูกผักสวนครัว บางรายมีพื้นที่การเกษตรที่ดำเนินการอยู่แล้วส่วนหนึ่ง แต่มีความมั่นใจการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยมากยิ่งขึ้น โดยใช้ความรู้จากการดูงานและการอบรมมาพัฒนาพื้นที่การเกษตร เช่น การปรับปรุงดิน การทำปุ๋ยหมัก การไถ่แมลง เป็นต้น มีการแบ่งปันผลผลิตที่ได้จากพื้นที่เกษตรปลอดภัยให้แก่กัน รวมถึงการร่วมมือกันปฏิบัติในพื้นที่

4. การมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน คือ กลุ่มเกษตรกร ตำบลบุพราหมณ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี ภาครัฐที่ทำหน้าที่หลักทางด้านการศึกษา และภาคเอกชน เป็นกลุ่มเกษตรอินทรีย์ภายใต้การทำงานของมูลนิธิไม่แสวงหาผลกำไรโดยรูปแบบการมีส่วนร่วมประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ 1.การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2.การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 3.การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์และ 4.การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

4.1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย

เกษตรกรมีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการและความสำคัญในการวางแผนดำเนินกิจกรรม ผ่านกระบวนการกลุ่ม โดยมีการพูดคุย เสนอแนะและร่วมตัดสินใจเริ่มต้นมีผู้นำกระบวนการเป็นเจ้าหน้าที่ภาครัฐ โดยเกษตรกรเป็นผู้กำหนดความต้องการและจัดลำดับความต้องการ จากนั้นค่อยๆ ปรับเปลี่ยนผู้นำกระบวนการเป็นแกนนำเกษตรกรในช่วงการวางแผน การดำเนินการ ท้ายที่สุดคือการปฏิบัติตามแผนโดยมีเจ้าหน้าที่ภาครัฐและเอกชนมีส่วนร่วม

กิจกรรมที่เกิดขึ้นประกอบด้วยกิจกรรมการดูงานในสถานที่ที่ประสบความสำเร็จ การพูดคุยถึงปัญหาอุปสรรคและเป้าหมาย การทำผลิตภัณฑ์เพื่อการทำการเกษตร และทำผลิตภัณฑ์แปรรูปเพื่อใช้ในครัวเรือน “...ตอนแรกๆ ก็ให้คุยกันว่าอยากทำอะไรก่อน ให้ทางนี้ช่วยหรือเสริมอะไร...” “...เคยขอไปดูที่ที่เคยทำ

บทความวิจัย (Research Article)

วารสารวิชาการสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตร

ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 • มกราคม – มิถุนายน 2564

พวกเกษตรกรอินทรีย์ที่ดึ๋ง เค้กก็พาไป ตอนนั้นเฉยๆ ไม่รู้ว่าจะทำยังไงเกี่ยวกับเกษตรกรอินทรีย์...” “...ตอนคุยกันเป็นกลุ่มเน้นปลูก เน้นขาย เอาไปกิน เอาไปใช้...” ข้อมูลจากเกษตรกร ก., ค. และ ณ. ตามลำดับ โดยกระบวนการที่เกษตรกรตัดสินใจร่วมกัน คือการลดการไถพรวน ลดการเผา ลดการใช้เคมี เพิ่มอินทรีย์ ทำปุ๋ยคอก รวมถึงยังมีการเสนอความคิดในการนำผลผลิตมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ในครัวเรือน “...คุยกันว่าอยากเอาสมุนไพรที่ปลูกมาใช้ มันขึ้นเยอะแล้วก็มีการมาสอนทำผลิตภัณฑ์ไปใช้...” ข้อมูลจาก เกษตรกร ณ. อย่างไรก็ตาม เกษตรกรบางคนยังมีความใหม่ในการมีส่วนร่วม แต่ก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีดังเกษตรกร ก. กล่าว “...ก็ตามๆ เขาไป เราไม่ค่อยรู้เรื่องอะไร แต่ก็เห็นด้วยนะ เวลาเขาพูดลงมือทำกับเขาหมดแหละ พอได้...”

ทางภาคเอกชน ได้มีการให้ความรู้ในช่วงเริ่มต้น โดยเน้นการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ และให้การสนับสนุนตามความต้องการในช่วงดำเนินการของเกษตรกร เช่น การนำวัตถุดิบมาเสนอให้เกษตรกรได้รับรู้ และเลือกที่จะปลูกตามความต้องการของตลาด การร่วมวางแผนการปลูกว่าในแต่ละครัวเรือนสามารถผลิตสินค้าได้ในปริมาณเท่าใด ทางเอกชนสามารถรับได้เท่าใด รวมถึงการเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบสารพิษ และยาฆ่าแมลงในผลผลิตทางการเกษตรที่เตรียมออกจำหน่าย

ทางภาครัฐบาล ได้มีการร่วมตัดสินใจกำหนดวันในการนัดรวมตัวกันของเกษตรกรในการติดตามข่าวสาร แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นผู้ตัดสินใจในการคัดเลือกผลิตภัณฑ์ที่จะนำมาสอนกลุ่มเกษตรกร โดยอ้างอิงจากความต้องการของเกษตรกรผลิตภัณฑ์ที่มีการนำไปใช้ได้ในทุกครัวเรือนและวัตถุดิบหาได้ง่าย เช่น สบู่ก้อน ขมิ้นชัน สบู่เหลว ยานาง น้ำมันวดกระดูกไก่ดำ เป็นต้น และเข้าไปร่วมเยี่ยมชมพื้นที่การเกษตรของเกษตรกรที่ได้นำความรู้ไปใช้ในพื้นที่ของตนเอง

4.2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย

เกษตรกรมีการดำเนินงานร่วมกัน มีการทำแปลงผักทดลองสำหรับการผลิตเกษตรอินทรีย์เพื่อเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการร่วมมือกันภายในกลุ่ม มีการผลิตวัสดุและผลิตภัณฑ์ที่ใช้สนับสนุนการทำเกษตรปลอดภัย เช่น ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยไส้เดือน การทำน้ำส้มควันไม้ น้ำหมักไล่แมลง เป็นต้น ในบางรายมีการนำความรู้เบื้องต้นที่มีและที่ได้จากการเข้าร่วมโครงการฯ ไปปฏิบัติผ่านแปลงการเกษตรของตนเอง แล้วนำผลของกระบวนการมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ข้อมูลจาก เกษตรกร ข. กล่าวว่า “...เราก็เริ่มปลูกผักกินเองแบบเกษตรพึ่งตนเองอะ ทำตามกำลัง ค่อยเป็นค่อยไป มีแบ่งปันข้อมูล บางวิธีเราปลูกแล้วดี ก็บอกกัน บางอันเขาบอกว่าดี ก็เอาไปลอง...” รวมถึงมีการนำผลผลิตที่ได้มาแบ่งปันแลกเปลี่ยนกัน “...วันก่อน พี่ ณ. ยังเอากล้วยมาให้เลย ลูกตกกะ คราวก่อนเราก็เอาผักมาให้ พวกนี้อินทรีย์หมดแหละ...”

ทางภาครัฐมีการสนับสนุนด้านทรัพยากร เช่น เมล็ดพันธุ์ ถ้าไม่อุปกรณ์ทำการเกษตร รวมถึงบุคลากร โดยสิ่งที่นำมาสนับสนุนได้มาจากความต้องการของกลุ่มเกษตรกรและเห็นว่ามีประโยชน์ต่อการทำเกษตรปลอดภัย “...เมล็ดพันธุ์ ถ้าไม่ ทางภาครัฐก็มีการสนับสนุน ตอนประสานงานก็หมอ ว. เป็นหลัก อยากรู้อะไรก็ถามได้ในไลน์กลุ่ม พอประชุมอีกที ก็มีของมาช่วย...” ดังคำบอกเล่าของเกษตรกร ค. และเกษตรกร ข. “...คุณ ภ. เขาก็มาให้ความรู้ อันไหนติดขัดก็ติดต่อผ่าน ทีม ผอ. เขาก็หาคนมาให้ได้...” ตามลำดับ

ทางภาครัฐบาล ได้มีการติดต่อประสานงานตามหน่วยงานหรือแหล่งความรู้ต่างๆ เพื่อให้เกษตรกรเข้าไปดูงาน และเรียนรู้การทำผลิตภัณฑ์สำหรับใช้ทางการเกษตร และผลิตภัณฑ์ที่นำมาใช้ในครัวเรือน เช่น สบู่ ยาสระผม น้ำมันวด เป็นต้น การประสานงานกับหน่วยงานทางด้านสาธารณสุขเพื่อเข้ามาตรวจสอบสารเคมีในเลือดและเข้าไปร่วมเยี่ยมชมพื้นที่การเกษตรของเกษตรกรที่ได้นำความรู้ไปใช้ในพื้นที่

ในส่วนการดำเนินงาน ภาคเอกชนเป็นผู้ให้ความรู้เรื่องการปรับเปลี่ยนเข้าสู่แปลงเกษตรอินทรีย์ การดูแลวัตถุดิบที่ต้องการรวมถึงการเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบสารพิษ และยาฆ่าแมลงในผลผลิตทางการเกษตรที่เตรียมออกจำหน่ายการติดต่อกับเกษตรกร เป็นการติดต่อแบบไม่เป็นทางการ ผ่านไลน์กลุ่ม หรือการติดต่อประสานงานจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐ “...เราก็ออยู่ในกลุ่มไลน์นะ ดูการพูดคุยของเขา เรื่องไหนที่ถามเขาก็ตอบ...” เกษตรกร จ.

4.3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากผลผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย

เกษตรกรมีการนำผลผลิตจากสินค้าเกษตรปลอดภัยมาบริโภค จำหน่าย แลกเปลี่ยน และแปรรูป “...ปลูกกินเอง ปลอดภัย มีผลผลิตเหลือกิน แบ่งปันเพื่อนบ้าน เหลือกก็ขายได้บ้างก็ดีใจ...” เกษตรกร ฉ. กล่าว

“...ก็เอาไปขาย ไม่ก็เอาไปแลกกับคนอื่น (ที่ทำเกษตรปลอดภัย) อันไหนเราเหลือกินเหลือใช้...” เกษตรกร ข. กล่าวถึงการได้รับและกระจายผลประโยชน์เกษตรกรบางรายมีการจัดตั้งพื้นที่สำหรับจำหน่ายสินค้าเกษตรปลอดภัย และชักชวนให้เกษตรกรในกลุ่มนำสินค้ามาจำหน่าย “...กำลังมีพื้นที่ขายพืชผักอินทรีย์ ใครสนใจเอามาร่วมได้เลย ไม่คิดค่าใช้จ่าย แต่ของต้องอินทรีย์เท่านั้นนะ ใครไม่อินทรีย์เราให้ออกเลย...” เกษตรกร ข. กล่าว

นอกจากนั้นยังมีการนำผลผลิตที่ได้บางส่วนไปทำของใช้ในครัวเรือน เช่น สบู่ แชมพู น้ำมันนวด เกษตรกร ฉ. กล่าว “...น้ำมันนวดที่สอนไป ใช้ดีนะ ได้อาไปใช้ ไว้ทำเพิ่มอีก...” รวมถึงเกษตรกร ข. ได้มีการทำสบู่เพื่อใช้ในครัวเรือน “...นี่ สบู่นี้พี่ใส่ยานางลงไปด้วย อาบสะอาดดีเลยแหละ...” เกษตรกร ง. กล่าวหลังจากนำสบู่ก้อนที่ทำเสร็จแล้วไปใช้

จากการดำเนินงาน พบว่า การชักชวนกลุ่มเกษตรกรในการเข้าร่วม หรือทำกิจกรรมต่างๆ เป็นไปได้สะดวกมากขึ้น ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี เช่น การขอความช่วยเหลือเรื่องกล้าพันธุ์ไม้และต้นสมุนไพรในชุมชนการรวมกลุ่มกันของเกษตรกร

ภาคเอกชน ได้รับผลประโยชน์จากกลุ่มเกษตรกร จากการนำผลผลิตมาใช้ในโรงพยาบาล หรือทางตลาด มีการสร้างเศรษฐกิจชุมชนจากการบอกเล่าของเจ้าหน้าที่ ภ. “...ก็มีบางคนเอาผักอินทรีย์มาส่งขายให้...” อย่างไรก็ตามเจ้าหน้าที่ ภ. ยังให้ข้อสังเกตถึงการผลิตว่า “...ตอนนี้ยังแค่เริ่มต้น สินค้าที่ได้จากเกษตรกรก็ยังมีน้อยอยู่ บางอันก็ไม่ต้องการเยอะ แต่มีผลผลิตออกมาเยอะ เราก็รับได้ไม่หมด...”

4.4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย

ในกระบวนการนี้ เกษตรกรมีมุมมองเกี่ยวกับการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยที่ชัดเจน เนื่องจากมีการรวมตัวเป็นกลุ่มก้อน มีการเสนอข้อคิดเห็น พูดคุยแลกเปลี่ยน ร่วมกันตัดสินใจ มองเห็นถึงความผลลัพธ์ของการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่จากการสัมภาษณ์สามารถประเมินความคาดหวังออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่

(1) ด้านสุขภาพร่างกาย

“...สุขภาพดีเพราะปลอดภัยเกิดความสุขในครอบครัว จากการลงมือทำ...”

“...ไม่ป่วยไข้...”

(2) ด้านรายได้/เศรษฐกิจ

“...ได้ผลผลิตดีราคาดี...”

“...มีตลาดรองรับผลผลิต...”

“...ต้นทุนการผลิตต่ำ...”

“...มีรายได้เพิ่ม...”

(3) ด้านสิ่งแวดล้อม

“...สิ่งแวดล้อมดี มีความมั่นคงทางอาหาร...”

“...ลดสารเคมี ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้า...”

“...ไม่มีเคมีปนเปื้อน...”

(4) ด้านความเป็นอยู่

“...มีเวลาร่วมเข้าวัด...”

“...อาหารรสชาติดีขึ้น...”

“...เราพอเพียงมากขึ้น พึ่งตนเองได้...”

ภาคเอกชน เป็นส่วนในการประเมินแปลงเกษตรในการเข้าสู่ระยะปรับเปลี่ยนเพื่อเข้าสู่มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ซึ่งมีเกษตรกรที่ลงทะเบียนเข้าสู่การตรวจแปลงและปฏิบัติตามข้อตกลง ทำให้คาดการณ์ว่าเกษตรกรมีแนวโน้มในการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยได้ ส่วนภาครัฐ มีส่วนในการประเมินสถานการณ์ในการรวมกลุ่มและการให้ความรู้ กระตุ้นมีความต่อเนื่องและยั่งยืนเมื่อภาครัฐไม่ได้เป็นผู้นำกระบวนการ

5. แนวทางและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการสนับสนุนให้เกิดการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย

เจ้าหน้าที่ ก. เจ้าหน้าที่ภาคเอกชน ให้ความเห็นว่า การส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มของเกษตรกร เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย การสนับสนุนจากภาครัฐอย่างต่อเนื่อง เช่น การส่งเสริม อบรม และลงมือทำเป็นสิ่งที่จะทำให้กลุ่มมีความคงทน ค่าใช้จ่ายในการรับรองเกษตรอินทรีย์ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่เจ้าหน้าที่ภาคเอกชนให้ความสนใจ เนื่องจากค่าใช้จ่ายมีราคาแพงทำให้เกษตรกรเลือกที่จะไม่เข้าสู่ระบบเกษตรอินทรีย์

การสนับสนุนระบบการขนส่งสินค้า ในพื้นที่ที่พร้อมในการปลูก ซึ่งมีหลายแหล่ง บางแหล่งห่างไกลจากที่รับซื้อหรือตารางเวลาของรถขนส่งไม่เอื้ออำนวยต่อการนำส่งของของเกษตรกร ทำให้จะต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นในการขนส่งและไม่คุ้มค่า “...เวลาที่รถขนส่งเข้าไปรับ มีเวลาเดียว บางทีเขาก็ส่งให้ไม่ทัน จะรอก็ไม่ได้ ต้องไปรับหลายที่...” การสนับสนุนให้กลุ่มเกษตรกรมีระบบการขนส่งผลผลิตที่เกิดจากพื้นที่และเหมาะสม จึงเป็นสิ่งที่ควรสนับสนุนให้เกิด

นอกจากนั้น การระบุความต้องการของตลาดก็เป็นสิ่งที่ต้องมีการบอกกล่าวอย่างชัดเจน ปริมาณเท่าไร ราคาอย่างไร สำหรับกลุ่มที่จริงจังต่อเนื่อง

“...ภาครัฐมีการแยกความรับผิดชอบออกเป็นส่วนๆ ทำให้การทำงานอย่างต่อเนื่องจากหน่วยใหญ่ไปหน่วยเล็กกลายเป็นอุปสรรค...”

ในมุมมองของ เจ้าหน้าที่ว. และเจ้าหน้าที่ส. ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่มีความเห็นที่ตรงกัน คือ การเข้าถึงกลุ่มเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง กระตุ้นให้เกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม และการสนับสนุนที่ตรงตามความต้องการของเกษตรกรจริงๆ ทำให้เกิดการติดตามอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายและสรุปผลการวิจัย

งานวิจัยในครั้งนี้พบว่าสภาพการณ์แปรเปลี่ยนการผลิตสินค้าเกษตรมีการแปรเปลี่ยนจากรูปแบบการผลิตสินค้าเกษตรแบบทั่วไปเป็นรูปแบบเกษตรปลอดภัย จากการตัดสินใจของเกษตรกรเอง เนื่องจากเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นของสภาพแปลงเกษตร สุขภาพร่างกาย ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และเกิดการรวมกลุ่มกันของเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง โดยมีภาครัฐเป็นตัวกระตุ้น ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในกลุ่มเกษตรกรสอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมา [6] ซึ่งพบว่าปัจจัยหลักเกิดจากการแลกเปลี่ยนระหว่างความกดดันทางเศรษฐกิจสุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่ทำให้เกษตรกรมีการตัดสินใจในการเปลี่ยนแปลงการทำการเกษตร รวมถึงการทำให้เกษตรกรมีแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนวิถีการเกษตรเกิดจากการส่งเสริมให้เกษตรกรมีความรู้ด้านการผลิตและช่องทางการจำหน่าย

งานวิจัยครั้งนี้พบว่าความร่วมมือของภาครัฐในการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย เริ่มต้นจากเริ่มต้นจากการร่วมตัดสินใจและกำหนดความต้องการเพื่อการดำเนินการอย่างเป็นกลุ่มก้อน โดยมีเจ้าหน้าที่ภาครัฐเป็นผู้เริ่มต้นกระบวนการ ชักนำและกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวและการแสดงความคิดเห็น มีเจ้าหน้าที่ภาคเอกชนสนับสนุนด้านความรู้ เมื่อเกษตรกรมีการรับรู้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องต่อการตัดสินใจและมีความตระหนักทำให้สามารถกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญของแต่ละกิจกรรมในกระบวนการได้ เกิดการผลักดันให้มีแกนนำเกษตรกรซึ่งเป็นผู้นำกระบวนการต่อเนื่องจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในช่วงการวางแผน การดำเนินการ และการปฏิบัติตามแผน โดยมีเจ้าหน้าที่ภาครัฐและเอกชนเป็นผู้มีส่วนร่วม ผลประโยชน์ที่ได้มีการนำมาแลกเปลี่ยน ร่วมกันกำกับติดตามและประเมินผลผลิตที่ได้ มีการประเมินผลโดยรวมที่ได้จากการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยซึ่งกันและกัน เช่น ด้านสุขภาพร่างกาย ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านความเป็นอยู่ เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมา[7] ซึ่งพบว่าความร่วมมือของภาคีการพัฒนาสามารถผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนงานในระดับชุมชนได้อย่างยั่งยืน หนึ่งในภาคีที่เป็นแกนนำ คือ ชาวบ้าน/เกษตรกร ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐภาคการปกครอง และภาคการศึกษา โดยแนวทางในการขับเคลื่อนอยู่ในรูปแบบการสร้างเครือข่าย การวิจัยและพัฒนาเชื่อมโยงองค์ความรู้พื้นบ้านและเชิงพาณิชย์ รวมถึงการให้ข้อมูลและการให้คำปรึกษา

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ: การนำกระบวนการไปใช้ในกลุ่มพื้นที่อื่นที่เป็นพื้นที่เริ่มต้นเพื่อขยายผลการดำเนินงานในการแปรเปลี่ยนรูปแบบการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย
2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย: การส่งเสริมนโยบายที่เกี่ยวข้องผลักดันให้เกิดความต่อเนื่องในกระบวนการและความร่วมมือทั้งภาคประชาชน ภาครัฐและเอกชน เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนงานอย่างยั่งยืนในชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

การติดตามผลการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยอย่างต่อเนื่องระยะยาวในกลุ่มตัวอย่างเดิม

เอกสารอ้างอิง

- [1] ยิ่งศักดิ์ ไกรพิณิจ และคณะ. (2560). การจัดการการเกษตรสมัยใหม่ของประเทศไทย. วารสารวิจัยและพัฒนาโดยลงกรรมในพระบรมราชูปถัมภ์, 12(2), 115-127.
- [2] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

บทความวิจัย (Research Article)

วารสารวิชาการสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตร

ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 • มกราคม – มิถุนายน 2564

แห่งชาติ. เข้าถึงได้จาก <https://www.nesdb.go.th>.

- [3] สำนักงานคณะกรรมการนโยบายสมุนไพรแห่งชาติ. (2560). คู่มือยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองสมุนไพร. เข้าถึงได้จาก <http://nph.dtam.moph.go.th/index.php/news-nph/download-document-nph/119-herbal-city>.
- [4] เจมส์ แอล, เครย์ตัน. (2551). คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน การตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม [The Public Participation Handbook: Making Better Decisions Through Citizen Involvement]. (ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ, แปลและเรียบเรียง). ขอนแก่น: โรงพิมพ์ศิริภรณ์ออฟเซต.
- [5] ชาย โพธิ์สีดา. (2550). ศาสตร์และศิลป์การวิจัยเชิงคุณภาพแห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งพับลิชชิ่ง จำกัด.
- [6] วรวิทย์ เจริญปัญญาธิ. (2560). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของเกษตรกรอินทรีย์ของไทย: บทเรียนจากเกษตรกรรายย่อย. วารสารสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 20(1), 199-215.
- [7] อภิชาติ ใจอารีย์. (2561). แนวทางการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์เพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารปลอดภัยสำหรับชุมชน: บทสะท้อนจากภาคปฏิบัติการ. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร, 38(5), 1-17.